

JAPODI, APIJANOVI PLEMENITI BARBARI

UDK 904 (398) "639"

Primljeno/Received: 1999. 10. 11.

Prihvaceno/Accepted: 1999. 11. 12.

Boris Olujić
 HR-10000 Zagreb
 Odsjek za povijest
 Ivana Lučića 3

Apijan je jedan od ključnih izvora za poznavanje povijesti protopovijesnih naroda Ilirika. Ovaj rad pokušava osvijetliti neke segmente njegova pripovijedanja, o kojima do sada nije bilo govora.

Ključne riječi: Apijan, barbari, Japodi, Ilirik, Oktavijan, Metulum

Slika koju nam o barbarima, pa tako i o prapovijesnim narodima sjeverozapadnog Ilirika, donose antički pisani izvori predstavlja doista samo jedan maleni dio složenog mozaika prošle stvarnosti. To je stvarnost promatrana očima jednog obrazovanog Grka ili Rimljanina, iz perspektive njemu poznatog "civiliziranog" svijeta i često opterećena određenom ideološkom prtljagom i predrasudama.

Ipak, ono što obično u historiografiji nazivamo "slika o drugome", nama je vrlo često jedino vrelo obavijesti o narodima koji nisu imali vlastito pismo i zapisano kolektivno sjećanje. Ovi, prapovijesni narodi, o svojoj povijesti i tradiciji govore vlastitim simbolima i vizualnim izrazom, materijalnom kulturom, kodovima koje je teško točno razumjeti, pročitati i odgonetnuti. Stoga su nam obavijesti antičkih pisaca i njihova konfrontacija s arheološkim izvorima, i dalje, unatoč mnogobrojnim metodološkim nedostacima i teškoćama u njihovu tumačenju, od neprocjenjive vrijednosti.

Svojim je poticajnim člankom o sličnosti Apijanova opisa Oktavijanove opsade Peruzije (*Perusia*-Perugia) i Cezarova opisa opsade Alezije, Marta Sordi otvorila problem odnosa literarne fikcije, političke propagande i historijske stvarnosti, u djelima antičkih pisaca (Sordi 1986:173-183). Ovom radu možemo priključiti i jedno, metodološki vrlo zanimljivo, promišljanje Apijanove percepcije barbarskog svijeta (Gómez Espelosín 1993: 105-124).

Svakav je Apijanov odnos prema "našim" barbarima, prapovijesnim narodima koji su obitavali na prostoru

sjeverozapadnog Ilirika? Kao ilustrativan primjer zgodno nam može poslužiti Apijanovo pripovijedanje o Oktavijanovoj opsadi Metuluma i junačkoj obrani japodskih branitelja (**App. Illyr. 19-21**). Ova je pripovijest dio Apijanova izlaganja o Oktavijanovu pohodu na Ilirik 35. do 33. godine prije Krista (Wilkes 1969: 46-77; Zaninović 1986: 59-67; Šašel Kos 1999: 255-264).

Apijanovo djelo *Illyrikē* je najvažniji i najiscrpniji povijesni izvor za poznavanje Oktavijanovih vojnih akcija u Iliriku od 35. do 33. godine prije Krista, u sklopu kojih su poraženi i pokoreni Japodi. U pisanju ovog dijela svoje povijesti, grčki se povjesničar, rođen krajem 1. stoljeća poslije Krista u Aleksandriji, oslanjao gotovo isključivo na izgubljene Oktavijanove memoare (Viereck 1905; Viereck & Roos 1962; White 1982-1990 (I-IV); Combes-Dounous & Torrens 1994; Usher, 1997: 244-246).

Apijan, zbog velikog broja podataka o Ilirima, već vrlo dugo privlači pažnju hrvatske historiografije. Starčevića su Apijanovom djelu privukli upravo rodoljubni razlozi, motivi borbe pojedinih naroda Ilirika protiv rimskih osvajača (Starčević 1863: 163-177; noviji hrvatski prijevod Brune Kuntić-Makvić u: Matijević-Sokol 1994: 29-34). O Oktavijanovom pohodu, osim Apijana, pisali su i drugi antički pisci (**Cass. Dio, Strab. IV, 6, 10 i 7, 5, 2-5; Tit. Liv. epit. CXXXI-CXXXII; Vel. Pat. 2, 78, 2; Suet. Aug. 20; Oroz. Hist. 6, 19, 3**).

Oktavijan, nakon što je s lakoćom pokorio Japode koji su živjeli u Alpama, (**App. Illyr. 16**), ubrzo kreće

na Japode koji su živjeli na drugoj strani Alpa (**App. Illyr. 17**), prelazeći opasan planinski put preko Velike i Male Kapele (Mayer 1957: 37; Krahe 1955: 97; Čače 1979: 65).¹

Japodi su Rimljanima otežavali ionako težak put obarajući stabla. Iz šuma gdje su se nalazili japodski zbjegovi, Rimljanima je stalno prijetila opasnost. Jedan se dio rimske vojske kretao vrhovima, sprečavajući tako mogućnost zasjeda u klancima. Glavnina je vojske išla dolinama, krčeći ispred sebe šumu koja je gusto pokrivala japodsko područje (Veith 1914: 17-58).

Apijan dalje u istom odlomku pripovijeda kako je Oktavijan osvojio *Térponos*, kojeg također, kao i ostala japodska središta, naziva gradom (*pólis*). Njegovi su stanovnici izbjegli, a napušteni je grad Oktavijan pošteo (Veith 1914: 27-29, Karte 1; Fluss 1934: 789; Zaninović 1986: 62).

Središnje je mjesto Apijanova pripovijedanja o pohodu 35. godine prije Krista, vrlo detaljan opis Oktavijanove opsade Metuluma, za koji kaže da je *kephalḗ ton Iapódōn*, dakle glavni grad Japoda (**App. Illyr. 19**).

Grad je bio utvrđen bedemima, a branilo ga je oko 3000 ljudi, za koje Apijan kaže da su bili ratoborni i vrlo dobro naoružani. Bez obzira na moguće i razumljivo Oktavijanovo pretjerivanje u njegovu ratnom izvještaju, a koji je osnovni Apijanov izvor, vidi se da se radi o dobro organiziranoj i značajnoj vojsci, koja je uostalom Rimljanima zagorčavala život tijekom dužeg razdoblja.

Ovdje je Apijan donio i zanimljiv podatak da su u obrani grada Japodi koristili ratne sprave koje su zaplijenili Decimu Juniju Brutu u vrijeme njegova ratovanja protiv Marka Antonija i Oktavijana (**App. Illyr. 19**).

Kasije Dion spominje (**Cass. Dio 46, 53, 2**), kako je *D. Junius Brutus Albinus*, prokonzul u Galiji Cisalpini, odlučio pobjeći nakon poraza republikanaca kod Mutine 43. godine prije Krista, preko Ilirika u Makedoniju bratiću Marku Brutu, kamo je već poslao dio svoje armije (**App. Bell. Civ. 3, 97**).² U svom komentaru Dionova teksta, Marjeta Šašel Kos ovom viješću objašnjava Apijanov podatak o Brutovim ratnim spravama kod Japoda (Šašel-Kos 1986: 117).

Dion jasno govori da je Decim Junije Brut poslao neke vojnike naprijed, te su oni mogli preko Akvileje vući ratne sprave sve do japodske zemlje. Ostaje pitanjem da li su oni alpskim prijevojima i neprohodnim predjelima mogli nositi ove sprave ili su ih transportirali brodovljem (Šašel-Kos 1986: 117).

Možda je ipak vjerojatnije da su Japodi uzeli ove sprave na jednom od pohoda u Cisalpinsku Galiju, koristeći nemire u Rimu. Patsch je ustvrdio da se radi o Apijanovoj grešci, premda je smatrao logičnim da bi Japodi imali rimske opsadne sprave koje su mogle biti zaplijenjene prigodom jednog od brojnih rimskih upada (Patsch 1896: 128). Bilo kako bilo, sama činjenica da su se Japodi znali služiti ovim vojnim spravama, govori u prilog dobroj vojnoj organizaciji, koordinaciji i znanju vojnih vještina.

Vratimo se, ipak, Apijanovom narativnom slijedu. Apijan, dalje, donosi vrlo detaljan opis opsade Metuluma, koristeći iscrpne Oktavijanove izvještaje. Branitelji su uspješno odolijevali rimskim napadima. U drugom je napadu Oktavijan bio ranjen, kada se srušio opsadni most pod težinom vojnika. Naime, Oktavijan, da bi spriječio rasulo u svojim redovima, morao je sam, okružen tek dvojicom svojih zapovjednika, jednim od njegovih tjelohranitelja i nekoliko štitonoša, krenuti u napad na japodsku utvrdu (**App. Illyr. 20**).

Wilkes je ukazao na podudarnost ovog Oktavijanovog opisa, sačuvanog kod Apijana i herojske epizode iz ratnih pustolovina Aleksandra Velikog, tijekom opsade tvrđave Malijaca u dolini Inda, kada je i Aleksandar, samo s nekolicinom prijatelja, poveo napad. (**Arrian, Anab. VI, 9**) (Wilkes 1969: 51-52; Abicht 1875: 121-123). Ova podudarnost, također, ukazuje na tanku liniju koja dijeli povijesnu stvarnost od političke propagande, već stvorenih narativnih modela i literarne fikcije. Naime, Oktavijan je u svojem izvješću s namjerom istakao i ukrasio vlastiti primjer junaštva, a Apijan to preuzima i kao lijepo literarno mjesto.

Kako Apijan dalje pripovijeda, tom je prilikom Oktavijan ranjen u desnu nogu i obje ruke, kada je opsadni most popustio pod težinom rimskih vojnika, koji su, potaknuti njegovom junačkom gestom, pohrlili na most. Oktavijan je spriječio paniku pojavivši se odmah nakon toga i pokazavši vojnicima da je živ (**App. Illyr. 20**).

Suočeni s upornim rimskim napadima, Japodi su poslali glasnike i pedeset talaca, te su se obvezali Oktavijanu da će primiti na viši dio Metuluma rimske vojnike, a oni sami zadržati niži. Kada su rimski vojnici ušli i zatražili predaju oružja, japodski su ratnici zatvorili žene i djecu u vijećnicu (*būleutérion*) te napali Rimljane, koji su se sada nalazili na višem dijelu naselja. Nakon neuspješnih napada, zapalili su vijećnicu, a mnoge su žene ubijale prvo djecu pa sebe, da ne bi

¹ Strabon spominje *Álbion óros* (**Strab. IV, 6, 1; VII, 5, 2**), kojeg razlikuje od Alpa, a Ptolemej spominje *Álbanon óros* (**Ptol. II, 14, 1**). Ova se imena očito odnose na planinski niz, cjelinu koju za antičke pisce činile Velika i Mala Kapela te Velebit. Za razliku od Apijana, Dion Kasije razlikuje tri skupine Japoda, one koji stanuju s ove strane planina, nedaleko od mora, zatim one koji su stanovali na vrhovima i one koji stanovali s druge strane planina (**Cass. Dio 21, 49, 35**).

² Decim Junije Brut je bježao iz Cisalpinske Galije i zatekao se u Galiji, kod Sekvana, te je po Antonijevom naređenju ubijen. Izvori govore da su Decima Bruta vojnici masovno napuštali (**App. Bell. civ. 3, 97; Tit. Liv. per. 120; Vell. II, 64, 1**).

pali Rimljanima živi u ruke. Većina je ratnika izginula u borbi, a plamen je progutao one koji su bili nesposobni za borbu. Apijan govori da je čitav grad, on koristi izraz *pólis*, bio srušen tako da nije ostalo nikakvog traga, te da je prije rušenja bio najvećim gradom u okolici. Uplašen sudbinom Metuluma, ostatak Japoda se također ubrzo predao (**App. Illyr. 21**).

Tako su po prvi puta onostrani Japodi privedeni rimskoj vlasti (**App. Illyr. 21**). Jedino su se 34. godine prije Krista, nakon što je otišao Oktavijan, pobunili japodski Poseni (*Posenoi*). Marko Helvije, poslan upravo sa zadatkom gušenja ove pobune, nakon uspješnog je pohoda vođe dao pogubiti, a ostatak pretvorio u robove (**App. Illyr. 21**).³

Vrlo važne obavijesti o ratovanju Oktavijana s Japodima donosi nam Dion Kasije (**Cass. Dio, 21, 49, 35-38**) (Boissevain 1955²; Dindorf 1863; Cary 1969; Freyburger & Roddaz 1994; Šašel-Kos, 1986).⁴ Dionov je opis opsade Metuluma i čitavog Oktavijanovog pohoda protiv Japoda, za razliku od Apijanova, vrlo koncizan i kratak.⁵ Od svih japodskih toponima i imena zajednica koje spominje Apijan, Dion Kasije spominje samo Metulum.⁶ Marjeta Šašel-Kos je mišljenja da je Dion, dobro poznavajući prilike u Panoniji i Dalmaciji, znao da se pod imenima koje navodi Oktavijan, kriju male plemenske zajednice koje su živjele u rastrkanim selima oko jednog većeg središta (Šašel-Kos 1986: 143).⁷

Dion je koristio više izvora, među njima i one koji nisu naročito povoljno pisali o Oktavijanu i njegovu pohodu.⁸ Jedan od takvih izvora mogao je primjerice biti i Kremucije Kord (*Cremutius Cordus*), za kojeg sam Dion tvrdi da je bio progonjen u Tiberijevo vrijeme zbog svog prorepublikanskog povijesnog djela (**Cass. Dio 57, 24, 2-4**) (Šašel-Kos 1986: 120, 144).

Ubikacija Metuluma u dosadašnjoj je literaturi bila predmetom vrlo živih rasprava i podijeljenih mišljenja različitih istraživača. Ovo živo zanimanje kojeg izaziva ilirska Alezija, kako je naziva Veith, uopće ne začuđuje

(Veith 1914: 30). Tema herojske obrane i dobrovoljnog odlaska junaka i njihovih obitelji u smrt, nije bila zanimljiva samo antičkim čitateljima. Ona izaziva živi interes i mnogo kasnije. Različiti narodni pokreti, tijekom 19. stoljeća, u ovoj temi nalaze primjer rodoljublja i junaštva. Svako vrijeme, naravno, projicira vlastite ideološke prioritete u dalju ili bližu prošlost, i to, vrlo često, čini pod plaštom znanstvenosti.

Tako su, možda i iz čisto lokalpatriotskih razloga, najrazličitiji lokaliteti smatrani legendarnom japodskom prijestolnicom, od nekih lokaliteta u Sloveniji (Šmihel pod Nanosom, Metule (Metlje) u Notranjskoj, Metlika i dr.), do različitih lokaliteta u okolici Josipdola (Fluss 1932: 1503-1506; Veith 1914: 29-50; Mayer 1957: 229-230). Ovaj je problem izazvao i vrlo živu raspravu Schmida i Veitha u *Jahreshefte des österreichischen archäologischen Institutes* (XXI-XXII, 1922-1924, 479-510). Tragovi gorenja na gradini u Šmihelu i velik broj pronađenog oružja bili su glavnim argumentom smještanju Metula na ovaj lokalitet (Schmid 1924: 495-508). Argumente protiv ovog mišljenja iznijeli su Veith i Ložar (Veith 1924: 479-494; Ložar 1934: 82-85).

Iako se na ovom mjestu ne bih upuštao u opsežniju raspravu o točnoj ubikaciji Metuluma, priklonio bih se, danas više-manje općeprihvaćenom, njegovu smještanju na dvojnu gradinu Velika i Mala Viničica kod Josipdola (Veith 1914: 29-50). Natpis nađen u Munjavi kod Josipdola, **CIL III 10060**, svjedoči:

I . O . M . E . E GEN
IO LOCI . M . ME
AR MAXIMUS . .
LEG . II ATIURICI VO
TVM POSVIT LIB
ENS NVMIN
IESTATIOQ . EIIVS
IM D N DIOC ETI

³ Ne znamo točno radi li se o pjesniku Marku Helviju Cini ili nekom drugom Marku Helviju. O Posenima i njihovoj mogućoj ubikaciji također ne raspolazemo pouzdanim podacima.

⁴ Ovaj je grčki povjesničar, rodом iz Bitinije, među ostalim visokim dužnostima, obnašao dužnost vladarskog legata u Dalmaciji od 222. do 226. godine poslije Krista i kasnije vladarskog namjesnika u Gornjoj Panoniji, te je dobro poznao prilike u ovim krajevima.

⁵ Dion govori da su Japodi, vidjevši da nemaju nikakvih izgleda, pod izlikom da žele pregovarati primili dio rimskih vojnika u utvrdu. Tijekom noći su pobili ove vojnike, spalili vlastite kuće, pobili svoje žene i djecu te naposljetku i sami sebi oduzeli život (**Cass. Dio 21, 49, 35**). Apijan nasuprot tomu govori o rimskoj varci prigodom ulaska u utvrdu.

⁶ Dion koristi samo formulaciju najveće naselje (**Cass. Dio, 21, 49, 35**), dok je *Metûlon*, Apijanova prijestolnica svih Japoda (**App. Illyr. 19**). Japodsku zajednicu, općinu kojoj je Metulum bio središte, Apijan naziva Metuloi (**App. Illyr. 19-21**). Strabon, nabrojajući japodska naselja, spominje Metulum u istom obliku kao Apijan i Dion Kasije (**Strab. 4, 6, 10; 7, 5, 2**).

⁷ Ne ulazeći u detaljniju kritiku ovog mišljenja i uvažavajući moguće Oktavijanovo pretjerivanje, uvidom u bogatstvo i snagu japodskih zajednica s kojima se sukobljava Oktavijan, možemo zaključiti kako se ne radi o malim zajednicama već doista o najznačajnijim i najbogatijim japodskim teritorijalnim zajednicama koje su zbog svog otpora i veličine zaslužile da budu spomenute.

⁸ Dion i Velej Paterkul, ne baš laskavo za Oktavijana, govore da je želio uvježbavati i pripremati svoje legije i uzdržavati ih na tuđi račun, umjesto da borave u Italiji (**Cass. Dio, 49, 35-38; Vell. Pat. II, 78, 2**).

Kod Mommsena (CIL III 10060) i Ljubića mjesto nalaza je Munjava.⁹ Ljubić donosi čitanje: *i(ovi) o(ptimo) m(aximo) et genio loci. M(arcus) Maet(ius) Aur(elius) Maximus centurio leg(ionis) II atjutrici(s) votum posuit libens numini maiestatiq(ue) ei(ius) imp(eratoris) d(omini) n(ostri) Diocletiani* (Ljubić 1884: 15-16).

Brunšmid je natpis pročitao ovako: *I(ovi) o(ptimo) m(aximo) et Genio loci m(unicipii) Met(ulensium) / Aur(elius) Maximus (centurio) / leg(ionis) (secundae) adiutricis vo / tum posuit libens numin[i ma]iestatiq[ue] ei[u]s / im(peratore) d(omino) n(ostro) Diocl[e]ti[ano]* (Brunšmid 1907: 90-92). Brunšmid iz svog čitanja izvlači zaključak da je na ovom mjestu bio rimski municipij *Metulum*, koji je tijekom 3. stoljeća imao municipalno pravo i služio kao postaja pripadnicima različitih legija iz Panonije i Donje Mezije (Brunšmid 1907:91).

Sergejevski donosi jedan drugi natpis, iz udaljenih Komina kod Pljevlja:

SERAPIDI
ETISIDI . M
VLP . GELLIA
NVS . Q . R .
CVR . ARBEN
SIMETLENSI
SPILONISTA
MALVESATI

kojeg je on pročitao kao: *Serapidi / et Isidi . M(arcus) / Ulp(ius) . Gellia / nus . e . q(ues) / r(omanus) . cur(ator) . Arben / si(um) Metlensi(um) / Splonista(rum) / Maluesati(um)* (Sergejevski 1940: 20-22; Selem 1997: 121). Marko Ulpije Gelijan, *curator rei publicae*, obavljao je ovu dužnost u više gradova, kako se to iz natpisa i vidi (Sergejevski 1940: 22).¹⁰ Natpis nam omogućuje pretpostavku da je na mjestu *Metuluma* nakon razorenja obnovljeno naselje, koje je možda steklo i status municipija, ali nam ne pomaže u sigurnijem lociranju ovog mjesta.

Apijanova je priča o opsadi *Metuluma*, jedno od najzanimljivijih i najljepših mjesta u njegovom pripovijedanju. Slika o barbarima, pa tako i o našim

Japodima, kod Apijana odgovara predodžbama koje su i inače prisutne u grčkoj i rimskoj etnografskoj tradiciji (Križman 1979: 191).¹¹ U antičkim pisanim izvorima, tako, percepcija barbarskog svijeta oscilira od potcjenjivačkog odnosa do ponekad sasvim nekritičnog idealiziranja.

Pozitivna vizija barbarskog svijeta ponekad nalikuje idealu koji civiliziranom svijetu njegovih suvremenika može služiti samo kao pozitivan primjer. Tako su japodski branitelji, koji radije dobrovoljno odlaze u smrt nego da se pokore Rimljanima, mogli vrlo dobro poslužiti kao općeniti primjer junaštva. Zajedno s ostalim barbarima, Japodi se pojavljuju kao žrtve koje zaslužuju divljenje. Na više se mjesta u Apijanovu pripovijedanju, a vrlo često i u djelima drugih antičkih pisaca, mit o dobrom i plemenitom divljaku, pojavljuje kao bitan element percepcije barbarskog svijeta (Gomez Espelosin 1993: 115).

U ovakav koncept dobro se uklapa i panegirik Oktavijanovom vojskovođi Marku Valeriju Mesali (*M. Valerius Messala Corvinus*), (64. prije Krista – 8. poslije Krista) pripisan pjesniku Tibulu (oko 50. – 19. prije Krista) (IV, 1, 106-117):

*At non per dubias errant mea carmina laudes:
nam bellis experta cano. Testis mihi victae
fortis Iapydiae miles, testis quoque fallax
Pannonius, gelidas passim disiectus in Alpes
testis Arupinis et pauper natus in arvis,
quem si quis videat vetus ut non fregerit aetas,
terna minus Pyliae miretur saecula famae:
namque senex longae peragit dum tempora vitae
centum fecundos Titan renovaverit annos,
ipse tamen velox celerem super edere corpus
audet equum validisque sedet moderator habenis.
Te duce non alias conversus terga domante
Libera Romanae subiecit colla catenae*
(Müller 1901: 48)

Za Arupine, opjevane u ovom panegiriku, Apijan govori da su najbrojniji i najratoborniji među ovostranim Japodima (App. Illyr. 16).¹²

⁹ Natpis je dugo ležao pred pragom kuće Rade Popovića u Munjavi, a potječe navodno iz blizine Gračaninove kuće u obližnjem Čakovcu.

¹⁰ Ova se dužnost pojavljuje od kraja 1. stoljeća poslije Krista, a *curator* ju je mogao obavljati istovremeno u više gradova. Marko Ulpije svoju je dužnost obavljao na Rabu, u *Metulumu*, *Splonumu* te u municipiju u Skelanima na Drini (*municipium Malvesiatium*).

¹¹ Problem percepcije barbarskog svijeta zanimljiv je i u odnosu Tita Livija prema Histrima i njihovu samoubojstvu prigodom pada Nezakcija 177. godine prije Krista. Govoreći o njihovu kralju i njegovom samoubojstvu u suočenju s porazom, Tit Livije napušta potcjenjivački i posprdan izraz *regulus* i Epulona naziva kraljem (Tit. Liv. 41, 11).

¹² *Aurupio*, *Arupio* (Itin. Ant. 274, 5), *Arypio* (Tab. Peut.), *Parupion* (Rav. IV, 22), *Arūkkia* (Ptol. II, 16, 6), *Arūpinoi* (Strab. IV, 6, 10; VII, 5, 4) *Arūpinoi* (App. Illyr., 16), *Arupinis* (Tibul. IV 1, 110), *municipp. Azina(tium)*, *Splonistarum*, *Arupinorum* (CIL III 8783). Arupij s potpunom sigurnošću možemo identificirati s dvojnomo gradinom Veliki i Mali Vital u Prozoru kod Otočca.

Ukoliko prihvatimo Havetovo čitanje i tumačenje panegirika, raspolagali bismo jednim osobnim japodskim imenom iz vremena borbi s Rimljanima (Havet 1913: 267). Sva ostala sačuvana japodska imena pripadaju razdobljima već pune rimske vlasti.

Levy donosi oblik *domator*, a Ponchont, u svojoj obradi i prijevodu, donosi ime *Domator* (Levy 1927: 82; Ponchont 1955: 162). Müller je ovo mjesto pročitao kao *domante*, a isto nalazimo i kod Patscha (Patsch 1896: 127-128; Müller 1901: 48). Havet ovo ime smatra autohtonim histarskim imenom (Havet 1913: 267). Ponchont i Havet polaze od pretpostavke istovjetnosti histarskog i japodskog imenskog kompleksa. Unatoč razlikama, određena su imena doista mogla biti rasprostranjena i na širem području. Prema ovom mišljenju, radilo bi se o imenu nekog malog vladara koji se suprotstavio Rimljanima, o jednoj osobi koja je bila "un petit Vercingétorix local" (Ponchont 1955:

162). Ime *Domator* kao antroponim nalazimo i u De Vitovom *Onomasticonu* (VIT 1859-67: 646).¹³

Čaće je mišljenja da su *Arupini* u panegiriku Mesali spomenuti samo kao Rimljanima dobro poznata činjenica, dakle da se nije radilo o konkretnom dokazu borbi pod Arupijem, tijekom Oktavijanove vojne 35. godine prije Krista (Čaće 1979:59). Ovo je pjesničko viđenje Japoda, ukoliko ga pripišemo Tibulu ili nekom pjesniku iz njegova pjesničkog kruga, u svakom slučaju starije od Apijanova djela.

Panegirik Mesali, ne ulazeći u njegovu književnu vrijednost i bez obzira pripada li nekome od autora iz Tibulova pjesničkog kruga okupljenog oko Marka Valerija Mesale ili možda čak i samom Tibulu, pokazuje da su Japodi prodrli i u rimsko pjesništvo i postali jednim od općih mjesta antičke literature (Budimir & Flašar 1986: 380-382).

POPIS KRATICA

GZM	- Glasnik Zemaljskog muzeja u Sarajevu, Sarajevo	VHAD	- Vjesnik Hrvatskog arheološkog društva, Zagreb
RE	- Real-Encyclopädie der classischen Altertumwissenschaft, Stuttgart		

POPIS LITERATURE

- Abicht 1875 K. Abicht, Arrian's Anabasis, II, Leipzig 1875.
 Boissevain 1955 U. Ph. Boissevain, Cassii Dionis Cocceiani. Historiarum romanarum quae supersunt, II, Berlin 1955.
 Brunšmid 1907 J. Brunšmid, "Kameni spomenici hrvatskoga narodnoga muzeja u Zagrebu (Nastavak)", VHAD n. s. 9/ 1907, 81-184.
 Budimir & Flašar 1986 M. Budimir & M. Flašar, Pregled rimske književnosti, Beograd 1986
 Cary 1969 E. Cary, Dio's Roman History, IV (books XLI-XLV)-V (books XLVI-L), (an english translation by Earnest CARY, on the basis of the version of Herbert Baldwin FOSTER), Cambridge (Massachusetts), London 1969.
 Combes-Dounous & Torrens 1994 J. I. Combes-Dounous & Ph. Torrens, Les guerres civiles à Rome, II, Paris 1994.
 Čaće 1979 S. Čaće, "Prilozi proučavanju političkog uređenja naroda sjeverozapadnog Ilirika", Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru, Razdio društvenih znanosti 18 (8)/ 1979, 43-125.
 Dindorf 1863 L. Dindorf, Dionis Casii Cocceiani Historia Romana, vol. 1.-2., Leipzig 1863.
 Fluss 1932 M. Fluss, "Metulum", RE 15 (Met-Molaris lapis), 1503-1506.
 Fluss 1934 M. Fluss, "Terponos", RE 9 (Taurisci-Thapsis), 789.
 Freyburger & Roddaz 1994 M. L. Freyburger & J. M. Roddaz, Dion Cassius. Histoire Romaine, livres 48 et 49, Paris 1994.
 Gomez Espelosin 1993 F. J. Gómez Espelosín, "La imagen del bárbaro en Apiano. La adaptabilidad de un modelo retórico", HABIS (Filologia Clásica, Historia Antiqua. Arqueología Clásica) 24/1993, 105-124.
 Havet 1913 L. Havet, "Pseudo-Tibulle (Paneg.) 3,7,116", Revue des études anciennes 15/1913, 267.
 Krahe 1955 H. Krahe, Die sprache der Illyrier I, Wiesbaden 1955.
 Križman 1979 M. Križman, Antička svjedočanstva o Istri (Izbor iz djela), Pula-Rijeka 1979.
 Levy 1927 F. W. Levy, *Albii Tibulli aliorumque carminum libri tres*, Leipzig 1927

¹³ Na jednoj brončanoj pločici nađenoj u *Piquentumu* u Istri, stoji između ostalog: *OVIA LAEVICA DOMATORIS F.(CIL V 449)*

- Ložar 1934 R. Ložar, "Prezgodovina Slovenije, posebej Kranjske, v Luči zbirke Mecklenburg", Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo XV/1934, 5-91.
- Ljubić 1884 Š. Ljubić, "Putopisne arheološke bilježke od Ogulina do Prozora", VHAD IV/1884, 12-23.
- Matijević-Sokol 1994 M. Matijević-Sokol, "Povijesna svjedočanstva o Senju i okolici. Antički izvori", Senjski zbornik 21/1994, 25-40.
- Mayer 1957 Die Sprache der alten Illyrier. Band I, Schriften der Balkankommission XV/1957.
- Müller 1901 L. Müller, *Albii Tibuli libri quatuor*, Leipzig 1901
- Patsch 1896 K. Patsch, "Japodi", GZM 8/1896, 113-139.
- Ponchont 1955 M. Ponchont, *Tibulle et les auteurs du Corpus Tibullianum*, Paris 1955.
- Schmid 1924 W. Schmid, "Metulum und Fluvius Frigidus", Jahreshefte des österreichischen Archäologischen Institutes in Wien, XXI-XXII /1922-1924, 495-507.
- Selem 1997 P. Selem, Izidin trag. Egipatski kulni spomenici u rimskom Iliriku, 1997.
- Sergejevski 1940 D. Sergejevski, "Rimski natpisi novi i revidirani", GZM 52/1940, 15-26.
- Sordi 1986 M. Sordi, "L'assedio di Perugia e l'assedio di Alesia: finzione letteraria o propaganda politica", Istituto italiano per la storia antica. Miscellanea greca e romana X/1986, 173-183.
- Stahuljak 1952 M. Stahuljak, Arijan. Aleksandrova vojna (Anabaza), Zagreb 1952.
- Starčević 1863 A. Starčević "Rimska Ilirija od Apiana Alexandrinskoga", Arkiv za povjestnicu jugoslavensku VII/1863, 163-177.
- Suić 1975 M. Suić, "Nekoliko pitanja u vezi s antičkim Japodima", in Arheološka problematika Like. Znanstveni skup Otočac 22.-24. IX. 1974, Hrvatsko arheološko društvo, Split 1975, 109-117
- Šašel-Kos 1986 M. Šašel-Kos, Zgodovinska podoba prostora med Akvilejo, Jadranom in Sirmijem pri Kasiju Dionu in Herodijanu, SAZU, Znanstveno raziskovalni center, Institut za arheologijo, Ljubljana 1986.
- Šašel-Kos 1999 M. Šašel-Kos, "Octavian's Campaigns (35-33 BC) in Southern Illyricum", in L'Illyrie méridionale et l'Épire dans l'Antiquité III : Actes du IIIe colloque international de Chantilly (16-19 Octobre 1996). Réunis par Pierre Cabanes ; Paris 1999, 255-264.
- Usher 1997 S. Usher, The Historians of Greece and Rome, Bristol 1997.
- Veith 1924 G. Veith, "Metulum und Fluvius Frigidus", Jahresheften des Österreichischen archäologischen Institutes, XXI-XXII/1929, 479-494.
- Viereck 1905 P. Viereck, Appiani historia romana. Ex recensione Ludovici Mendelssohni, (editio altera corrector P. Viereck), Leipzig 1905.
- Viereck & Roos 1962 P. Viereck & A.G. Roos, Appiani Historia Romana, I, Leipzig 1962.
- Vit 1859-1867 V. de Vit, Totius latinitatis onomasticon 1-2 , Totius latinitatis lexicon 7-8/1859-1867.
- Zaninović 1986 M. Zaninović, "Pojava antike u središnjoj Hrvatskoj", Arheološka istraživanja na karlovačkom i sisačkom području, Hrvatsko arheološko društvo svezak 10, Znanstveni skup Karlovac, 12.-14. X. 1983., Zagreb, 59-67.
- White 1982-1990 H. White, Appian's Roman History, I-IV, London 1982-1990.
- Wilkes 1969 J. J. Wilkes, Dalmatia, London 1969.

SUMMARY

THE IAPODES, APPIAN'S NOBLE BARBARIANS

Key words: Appian, Barbarians, Japodes, Illyricum, Octavian, *Metulum*

The classical written sources about the history of proto-historic peoples, and in this case the peoples that inhabited the area of northwestern Illyricum, resulted from the viewpoint of a different culture, a different world. Such an image is very often the only source of information about the history of these proto-historical peoples, who were of interest to the Roman world almost exclusively through the prism of military conflicts with them.

Appian is certainly one of the most important sources for knowledge of the contact of these peoples

with the Roman world. This article attempts to answer the question of what Appian's perception was of the barbarian world, and an illustrative example would be his narrative of the conquest of *Metulum*, as a composite part of his report on Octavianus' invasion of Illyricum in 35-33 BC.

From the usual underestimating attitude, Appian's perception of the barbarian world, and in this case the Iapodes, gradually changed to respect and idealization. Thus the example of the voluntary death of the Iapodian defenders of *Metulum* was shown almost as part of a myth about the "noble savage", whose heroism and patriotism could serve civilized man as an example.

Translated by B. Smith-Demo